

La trinxera cultural del Museu Bíblic de Tarragona

Dill, 11/01/2021 per Catalunya Religió

(*Laura Mor -CR/Tarragona*) L'historiador i arqueòleg **Andreu Muñoz Melgar** és un pou de coneixement. Un home de cultura que viu amb passió la seva feina. Acaba de ser [nomenat](#) director del Museu Diocesà de Tarragona. Dirigeix el Museu Bíblic Tarraconense des de l'any 2006 i l'Institut Superior de Ciències Religioses 'Sant Fructuós' (INSAF) des del [mes de juliol](#). Amb l'encàrrec al Museu Diocesà se li gira feina, però entén que "tot va lligat al projecte de Fe i Cultura amb què l'arxidiòcesi està compromesa".

Nascut a Tarragona, Muñoz té 56 anys, és llicenciat en Geografia i Història i doctor en Arqueologia clàssica per la Universitat Rovira i Virgili. S'ha especialitzat en el període paleocristià. Expresident i fundador de l'Associació Cultural Sant Fructuós, Muñoz és també l'ànima de la *Passio Fructuosi*, promotor de la [Ruta dels primers cristians de Tàrraco](#) i autor de nombrosos articles i publicacions científiques. Ha estat vocal de la Comissió territorial de patrimoni de la Generalitat de Catalunya i actualment, entre d'altres càrrecs, és investigador adscrit de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

Els estrats d'una història invertida

Amb la guia d'Andreu Muñoz, hem visitat l'edifici de l'anomenada Casa dels Concilis, al centre històric de la ciutat. Se situa en una baixada mirant al mar. L'any 70 dC els romans van necessitar fer una important fonamentació per al temple d'August. Uns murs robusts, una part dels quals servien de pedrera per construir la catedral, que avui trobem davant del Museu Bíblic. En aquest espai discret i sorprenent, el temps s'atura.

Seu del [Museu Bíblic Tarraconense](#) i del nou projecte Tarracròpolis, també va ser arxiu dels concilis provincials al segle XVI. D'aquí el nom popular. Amb el cardenal

Arriba y Castro, ja a mitjans segle XX, es construeix el projecte d'escola, que serà col·legi episcopal, amb primària i formació professional pel barri. A partir del 2003, tota la part baixa es converteix en el Museu Bíblic. I obre portes al públic el 2006.

“Aquest edifici és un autèntic palimpsest estructural”, explica Muñoz. Ens anticipa així el cúmul de fases constructives que anirem descobrint. El més curiós del cas és que trobem la part més antiga a la part superior i la més moderna, a vuit metres sota terra, amb un refugi antiaeri de la guerra civil que ja està obert al públic.

Ara mateix se'n pot visitar tota la primera planta. Està obert de dilluns a divendres i no cal demanar visita prèvia. L'entrada dona accés al centre d'interpretació Tarracròpolis, [inaugurat el mes de desembre](#), on s'hi poden trobar recursos audiovisuals i diverses maquetes que recorden el recinte de culte imperial i la Catedral medieval.

En aquest espai es fonen les grans passions de Muñoz: “les Sagrades Escripures, l'arqueologia i tot això a casa! És una loteria que et toca una vegada a la vida!”. Malgrat saber del cert que a Tarragona sempre hi ha coses a descobrir, “la sorpresa que ens ha donat l'edifici, no ens la imaginàvem”. Ho defineix com “una cosa formidable”. I insisteix amb la raresa que sigui “una estratigrafia invertida, on el més modern sempre el tenim a dalt i el més antic, a baix”.

Un museu fet pedagogia

“Aquest és un museu amb una història dilatada i complexa”, afirma Andreu Muñoz. Fundat l'any 1930 per un canonge de la Catedral, especialista en Sagrades Escripures. Sobrevisqué a la guerra civil, i el canonge fundador **Josep Vallès** remunta el museu després de la guerra fins als anys seixanta. Però “morta la persona, morta la institució; ignomínia absoluta”, lamenta Muñoz.

Fins que el 1989 un equip de gent vinculada a l'església, de voluntaris, liderats per Muñoz amb qualitat d'arqueòleg fan “un projecte *ad experimentum*”. El van tenir uns anys a les golfes de l'arquebisbat. “Allò era un catalitzador de grups de parròquies, també a nivell cultural”. I l'any 2006 el llavors arquebisbe de Tarragona **Lluís Martínez Sistach** decideix traslladar-lo a l'actual ubicació.

El Museu té dues orientacions: “Intentar explicar la topografia eclesiàstica de la ciutat; el promontori és eclesiàstic totalment, pràcticament des del segle V fins als nostres dies”. Consideren les intervencions arqueològiques que han fet en el subsòl “una bona oportunitat per explicar quin ha estat el paper de l'Església al llarg d'aquests segles”.

I un segon mandat, i el més important: com transferir les Sagrades Escripures al gran públic. Una vessant pedagògica que coordina **Míriam Ramon** i que tenen ben explorada. Ramon ens explica que habitualment fan visites guiades, fan activitats al carrer i ofereixen tallers per a grups molt variats. Un que té molt d'èxit entre els petits, explica, és el taller de momificació. També han editat un [col·leccionable amb personatges bíblics](#) i promouen activitats especials en temps d'Advent i per Setmana Santa.

Amb el confinament total per la pandèmia van haver de tancar el Museu. I amb la reobertura, actualment tenen l'aforament limitat al 50% i només poden ofertar visites acadèmiques. Per ara, el Procicat no els permet la resta de visites obertes al

públic general.

“Tot el museu traspua pedagogia”, diu Muñoz. Els promotors busquen renovar materials per explicar i transmetre el missatge de Jesús. No defugen la missió catequètica ni la possibilitat d’arribar a la fe a través de la raó. “Al Museu Bíblic vam optar perquè fos una aula viva, de transferència de les Sagrades Escripures”. Una opció que neix de la pregunta: “Som instruments per a l’evangelització, per l’aprofundiment de la nostra església o no ho som?”. Sense refusar el turisme, tenen clara aquesta vocació.

Un espai diacrònic

La visita del museu proposa un discurs cronològic, des del Gènesi, passant per Mesopotàmia i Egipte, travessa el Mar Roig amb la celebració de la Pasqua jueva. L’època romana, la sala del Nou Testament, els cristians primitius, també disposen d’una exposició permanent de la Setmana Santa tarragonina a la sala d’actes, on es poden veure miniatures dels passos, cartells i fotografies històriques.

La benvinguda la dona un petit espai dedicat a la història de la Bíblia. Un recorregut des del Còdex Vaticanus, amb una edició facsímil feta l’any 2000 pel papa **Joan Pau II**, fins a la Bíblia Catalana Interconfessional, la BCI, en edició il·lustrada per **Perico Pastor**. El lloc es correspon al de la capella de l’antiga escola. Avui, a banda i banda de la sala, uns diorames mostren els principals personatges de la història de la salvació. De l’antic al nou testament. Darrera l’antic altar de la capella, hi trobem uns relleus contemporanis de la *Passio Fructuosi*, de l’artista **Antonio Oteiza**. A la banda oposada, que dona al carrer, hi ha els vitralls de l’antiga escola, amb una representació de sant **Josep Obrer** en un costat i amb sant Pau, a l’altra, de quan era acadèmia de Sant Pau, obres del vitrallista internacional **Fornells Pla**.

El passadís d’entrada complementa aquesta sala. Hi trobem reproduccions d’un fragment del rotlle del llibre d’Isaïes, fins a la BCI actual, passant també pel Codex Vaticanus, el *Beatus*, la Bíblia de Scala Dei, un full de la primera Bíblia en català del valencià **Bonifaci Ferrer**.

El recorregut ens porta fins a la sala amb una maqueta del segle XIX de Terra Santa, que completen amb una fotografia actual de satèl·lit: “Aquí l’objectiu és explicar el context geogràfic de Terra Santa, a través de les peces arqueològiques del museu”, explica Míriam Ramon, que és responsable de la conservació i del servei pedagògic **del museu**. S’hi veu la vida ordinària, les tasques més habituals. Un petit jardí completa la sala amb les plantes de la Bíblia: simulen el naixement del riu Jordà i el simbolisme de l’aigua en el cristianisme. És un espai previ al jardí bíblic que es va inaugurar més tard a l’exterior.

De Mesopotàmia i Egipte fins a la guerra civil

El 2010-2011 van confirmar amb unes intervencions arqueològiques que la sala del museu dedicada a Mesopotàmia i l’Egipte correspon a un dels espais dels porxos que envoltaven tot el perímetre del temple d’August. El Museu n’ostenta una maqueta que reconeix la ubicació d’una de les columnes, en el si del museu. La sala del costat, dedicada al món romà, s’ubica en l’exedra d’una capella perimetral. Una capella que ostentava unes estàtues colossals, dedicades als emperadors romans.

La catedral, visigòtica, segurament es va ubicar sobre un segon temple pagà, explica Andreu Muñoz. “A Tarragona entra l’islam i durant pràcticament quatre segles aquí estem despoblats fins que, de facto, al segle XII es produeix la reconquesta de la ciutat, tot i que és més propi parlar de ‘restauració’”.

L’edifici es transforma vinculat a la cúria de l’Arquebisbat de Tarragona. “En època medieval aprofiten les estructures romanes, amb un gran castell. Fins que els napoleònics el van dinamitar”, relata el director del Museu. “Això eren dependències medievals; l’edifici, al segle XVI, es transforma totalment per ubicar l’arxiu eclesiàstic i ubicar els arxius dels Concilis provincials”. “Amb la guerra civil, l’edifici és confiscat i a deu metres de profunditat col·loquen un refugi antiaeri”.

El resultat el descriu Muñoz: “Això vol dir que l’edifici està totalment minat”. L’any 1937 la ciutat comença a ser bombardejada i s’han d’utilitzar les cisternes. Sense saber que els murs són romans, volen accedir a les cisternes, però aquí tenen tot el mur. Què fan? Excaven per entrar a l’interior. “Això és una passada! És espectacular!”, diu mentre caminem per les galeries sense dissimular l’emoció de la descoberta.

Una història rigorosa, mirada des de l’Església

No s’acaben les galeries. Anem a parar a un colze que anuncia una sortida al carrer. Set metres d’escales amunt que va a parar just davant de la catedral. Serà un espai per parlar de memòria històrica? “En parlarem, però de tota la memòria històrica, també de la persecució religiosa que vam tenir a l’església de Tarragona que va ser molt important”.

És la camí pel que ha optat el Museu Bíblic: “Creem història, però fem una història rigorosa i mirada des de l’Església”. Mentre parlem de la dificultat d’abordar temes relatius a la guerra civil sense caure en un discurs abrandat, anem a parar a una nova sortida: un pou amb unes barres de ferro per escala des d’on extreia la terra a l’exterior i que servia de ventilació.

Entretant, apunta els llocs on han anat fent cates. “Intuíem que aquí teníem l’altre lateral d’aquest exedra”. La part romana, sobre la que s’adossa un mur de l’any 1937. Entrem a l’inici del refugi. La galeria travessa el mur romà. Té un bon gruix: fa dos metres quaranta centímetres d’ample. I arribem, per fi, a l’interior: “És una passada! Som dins d’una caixa d’obra de l’any 70 abans de Crist!”, exclama Muñoz. I aprofita per repassar-ne la seva dilatada història: “Una caixa que ha estat reaprofitada com a cisterna romana, cisterna medieval, renaixentista i com a refugi en la guerra civil”.

“A Tarragona les coincidències no existeixen”

El Museu Bíblic ha documentat dues cisternes més, una de les quals recobertes amb volta catalana. L’han reforçat amb uns pilars de formigó per poder accedir a excavar una segona planta de refugi de la guerra civil. “Aquí a Tarragona les coincidències no existeixen”, explica Muñoz per avalar el treball arqueològic.

Seguim baixant. El refugi, explica Muñoz, “estava preparat per set-centes persones”. Passem pel damunt d’una llosa de pedra amb la [inscripció que data el refugi](#): Tarragona, 28/12/37. Som per sota de la roca de l’acròpolis i a deu metres de profunditat del nivell del carrer.

“Pensàvem que teníem una gran cisterna medieval i hem vist que en realitat és la caixa de fonamentació d’aquesta exedra romana”. S’explica amb més detall: “Hem caigut a 5 metres de profunditat, ells han d’aixecar el paviment a la cota on testem del món romà. I creen una caixa doble amb murs de dos metres i quaranta centímetres d’amplada”. Això ho han pogut veure ara fa cosa d’un any i mig.

L’espai estava absolutament tapiat quan obren el museu, l’any 2003. Diverses intervencions els han ajudat a comprendre millor l’espai. “Vam exhumar els exedres que tenim a la catedral; vam veure que l’amplada coincidia”. Llavors va ser quan es van plantejar de baixar als fonaments i confirmar que al Museu hi havia el tancament de l’exedra. I efectivament, va ser així.

El nou centre d’interpretació

El mes de desembre es va inaugurar ‘Tarracròpolis’, el [nou espai d’interpretació de l’acròpolis](#) eclesiàstica de la ciutat amb planimetries, gravats històrics i recreacions 3D. Una iniciativa nascuda gràcies a la col·laboració d’aquest espai eclesial amb d’altres institucions acadèmiques i científiques. Muñoz defensa aquest vincle com a necessari: “És un exemple de la trinxera del diàleg entre Església i societat”.

La investigació i la recerca són part de la missió del museu. L’espai situat al subsòl del museu, ha de servir per acollir els investigadors que treballen en Sagrades Escriptures o amb temes transversals, la conservació dels materials i, sobretot, la difusió i pedagogia. Muñoz explica la intenció d’integrar un projecte pedagògic que permeti “entendre el laberint”.

“Excavar Terra Santa és molt difícil per nosaltres, no per possibilitats ni per titulacions, sinó perquè és molt complicat amb els recursos humans que tenim”. Per això fan convenis, amb l’[Institut Català d’Arqueologia Clàssica](#), a Tarragona, del qual Muñoz n’és investigador adscrit. “A partir d’aquests convenis podem influir en l’arqueologia cristiana o en l’àrea eclesiàstica”.

La sala compta amb diferents elements històrics, entre els quals, l’estructura de l’exedra romana, les arcades de l’antic hospital de Santa Tecla, de l’església, que avui és Consell Comarcal, el pou d’extracció de la guerra civil que baixa a 7 metres de profunditat i tot l’edifici. I, més recentment, amb [una reproducció de marbre de la pileta trilingüe hebraica](#) de Tarragona. “En un punt concret de la ciutat tens una visió de vint segles d’història: una autèntica passada!”, diu Muñoz.

En un pam de paret s’hi concentra una selecció de peces que guien per aquests vint segles d’història. Amb diverses epigrafies. Inscriccions sobre pedra com la dedicatòria a Tarragona de l'emperador **Antoninus Pius** el segle I, una làpida de la catedral visigòtica, les primeres inscripcions medieval segle XIII-XIV; una làpida del cementiri de la catedral en català del segle XVI, i en un salt a 1732 i al decret de Nova Planta, llegim “Hospital donde recogen jóvenes doncellas huérfanas: la caridad es la puerta de la vida eterna, haz ahora lo que quisieras haber hecho cuando mueras, piénsalo bien”; fins a l’última inscripció del cardenal Arriba y Castro que crea l’escola el 1951.

Muñoz explica que el nou centre d’interpretació Tarracròpolis “ha de ser un alicient per conèixer el museu bíblic des d’aquesta dimensió i poder influir en la visió positiva que l’Església ha exercit en la construcció històrica de la ciutat”.

El pati del museu

El Museu també compta amb un exterior destacat: “El pati del museu és un petit [jardí bíblic](#), on intentem ubicar el discurs d’un Abraham esculpit en pedra, obra de **Bruno Gallart** –mà dreta d’en [Subirachs](#)– fins a Fructuós, que havia d’anar a l’interior de la Basílica de la Sagrada Família, a la columna de Tarragona; però el nou projecte va subestimar col·locar-les. I al museu la van aprofitar”.

Un seguit de petjades representen els profetes i uneixen **Abraham**, inici de la història de la salvació, i **Fructuós**, que marca l’arribada del cristianisme a Tarragona. “Són personatges de la història de la salvació, homes i dones que arriben fins a la font de la vida, que és Jesús. I a partir d’aquí es rellança amb tots els apòstols: **Andreu, Pere, Jaume, Joan, Mateu, Magdalena, Marta, Pau, Lluç, Tecla**, el papa **Clement** i arriba a Sant Fructuós.”

Un jardí amb un arbre de mostassa de la cova de Betlem, una figuereta de l’Àsia menor, un pomer, ceps, cedre del Líban, olivera, llorer, i a cadascuna d’aquestes plantes se les dota d’un discurs simbòlic, exegetíc, iconogràfic perquè entenguin la importància de la naturalesa dintre de la Bíblia.

Possibilitats de descoberta inesgotable al centre històric de Tarragona en aquest projecte que fa real el diàleg fe i cultura.